

REFERENCES

1. Halych, O. (2001), *Ukrainska dokumentalistyka na zlami tysiacholit: spetsyfyka, geneza, perspektyvy*, [Ukrainian non fiction literature on the edge of centuries: specifics, origin, prospects], Alma-mater, Luhansk, Ukraine.
2. Halych, O. (2008), *U vymirakh non fiction : Shchodennyky ukrainskykh pysmennykiv XX stolittia*, [Non fiction is under consideration : Ukrainian writers' diaries of XX century], Znannia, Luhansk, Ukraine.
3. Kotsiubynska, M.(2008) *Istoriia, orkestrovana na liudski holosy. Ekzystentsiine znachennia khudozhnoi dokumentalistyky dlia suchasnoi literatury*, [History orchestrated on human voices. Existential meaning of artistic documentaries for contemporary literature], Vydavnychiy dim «Kyievo-Mohylianska akademiia», Kyiv, Ukraine.
4. Pavlychko, D. (2015) *Spohady* [Recollections], Yaroslaviv val, Kyiv, Ukraine.
5. Shchyrytsia, P. (2016) *Spohady, yaki robliat mynule suchasnym*, [Recollections that do modern past], Literaturna Ukraina, № 42 (5671), p. 3.

УДК 821.161.2-311.6

ВІДКРИТІ ПИТАННЯ В РОМАНІ А. ЧАЙКОВСЬКОГО «САГАЙДАЧНИЙ»

Теодорович А.Ю., к.і.н., доцент

*Київська державна академія водного транспорту
імені гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного
вул. Фрунзе, 9, Київ, Україна*

ateodorovich@ukr.net

Стаття надає методичні рекомендації щодо висвітлення образу надзвичайно важливої для української історії персоналії гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного, а також його епохи в романі А. Чайковського "Сагайдачний". Проведено паралелі між історичними ретроспективами автора роману та українськими геополітичними викликами сьогодення.

Ключові слова: історія України, методика викладання, образ, історична постать, сучасні геополітичні виклики.

ОТКРЫТЫЕ ВОПРОСЫ В РОМАНЕ А. ЧАЙКОВСКОГО «САГАЙДАЧНИЙ»

Теодорович А.Ю.

*Киевская государственная академия водного транспорта
имени гетмана Петра Конашевича-Сагайдачного
ул. Фрунзе, 9, Киев, Украина*

Статья предоставляет методические рекомендации, касающиеся освещения чрезвычайно важной для украинской истории персоналии гетмана Петра Конашевича-Сагайдачного, а также его эпохи в романе А. Чайковского "Сагайдачный". Проведены параллели между историческими ретроспективами автора романа и украинскими геополитическими вызовами современности.

Ключевые слова: история Украины, методика преподавания, образ, исторический персонаж, современные геополитические вызовы.

RHETHORIC QUESTIONS IN THE NOVEL "SAHAIDACHNY" BY A. CHAIKOVSKY

Teodorovych A.Yu.

*Hetman Petro Konashevych-Sahaidachny Kyiv State Watercraft Academy
Frunze str., 9, Kyiv, Ukraine*

The article gives methodology recommendations for illustrating the Ukrainian history outstanding personality of hetman Petro Konashevych-Sahaidachny and his epoch in the novel "Sahaidachny" by A.Chaikovsky. The parallels between the author's historic retrospections and Ukrainian geopolitical challenges of today are outlined.

The requirements of today call for attentive attitude to raising of university students and schoolchildren research interest for charismatic personalities of the national history. When studying the novel of A.Chaykovskyy, whose works were appreciated by I.Franko, M.Kotsubynskyy, S.Yefremov, and M.Hrushevskyy even consulted the author upon the certain details authenticity of his novel, the teachers of history as well as of Ukrainian Literature obtain the opportunity to hold an integrated lesson.

In spite of obvious significance of the novel, the methodological literature includes only limited number of attempts of research opportunities analysis that the novel presents for those learning it. Among them the author mentions the articles of V.Yaremenko, Yu.Lopatiuk and S.Dosyak's blog.

The article gives a number of research topics with reference to the following subjects, for instance the youth life in the Ostroh Academy, the religion influence in Middle Ages in the Right-Bank Ukraine, its possible reminiscences with the churches differentiation in modern Ukraine, geopolitical problem of Ukrainian nation lands of the time, the authenticity of A.Chaykovskyy calling title-nation as "Ukrainians", the parallels between Cossack people factor and the role of the modern Ukraine in fighting the Russia militarization.

In conclusion the author states that the brainstorming methodology makes studying the Petro Sahaidachnyy period more vivid and allows to use the book for studying Political science. He also suggests that the novel should be transferred from out-of-class reading list into an essential Curriculum of secondary schools in Ukraine.

Key words: history of Ukraine, teaching methodology, image, historic personality, modern geopolitical challenges.

Час вимагає особливо уважно ставитися до формування в учнів та студентів українських закладів освіти зацікавленості в дослідженні знакових та харизматичних постатей вітчизняної історії. Під час вивчення роману А. Чайковського, твори якого цінували І. Франко, М. Коцюбинський, С. Єфремов, а М. Грушевський навіть доклав і своїх зусиль до творення роману "Сагайдачний" [4, с. 185], у викладача-філолога та історика з'являється можливість проведення інтегрованого заняття.

Попри очевидну виховну значущість твору, у методичній літературі знаходимо нечисленну кількість спроб аналізу можливостей для вивчення вельми важливого етапу історії рідного народу, які відкриваються перед наставниками молоді. На надзвичайно цінному для патріотичного виховання аспекті А. Чайковського щодо ідеалізації устрою козаччини того часу наголошує В. Яременко: "Він шукав такі художні форми, які б оживляли народну традицію, живо й емоційно подавали "зразкові моменти, зразкові одиниці" й заохочували молодь до наслідування" [4, с. 11]. Намагаючись "здійснити психологічну характеристику героя на кожному етапі життя, зображеному у творі; з'ясувати засоби змалювання психологічного образу гетьмана" [2, с. 182], Ю. Лопатюк досить детально досліджує засоби подання внутрішнього світу головного героя роману. Надзвичайно цікаві методи роботи над романом на уроці з позакласного читання з української літератури у середній школі демонструє у своєму інтернет-блогі С. Досяк [1]. Водночас, навіть у цій безперечно новаторській методиці (цілком можливо через те, що вона призначена для учнів 7-го класу), так само, як і в літературознавчих працях, ми не знаходимо пропозицій щодо творчого використання суперечливих з точки зору сучасної історичної науки сюжетних подій для подальшої дослідницької роботи у процесі вивчення української літератури та історії України.

Мета цієї статті – надати конкретні пропозиції для використання пошуково-евристичної методики, яка, на думку автора, стане в нагоді не лише у вивченні української літератури, а й історії України у школах та вишах. Під "пошуково-евристичною методикою" автор розуміє надання можливості учням висловити своє ставлення (іноді провести самостійне дослідження) щодо неоднозначних сюжетних подій у творі, які пропонує обговорити викладач.

Цікавою для молоді та важливою для розуміння історико-культурного контексту доби, що вивчається, є висвітлення життєдіяльності Острозької академії. Сучасний викладач може

звернути увагу на певну невизначеність зображуваного А. Чайковським ставлення місцевого населення Острога до спудеїв. Ознакою цього є суперечлива характеристика життя бурсаків. З одного боку – “Острозькі міщани величалися своєю школою й дуже любили хлопців” [4, с. 42], з іншого – зображення жорстокого вторгнення торгашів до Академії: “...в бурсі був нелад, як по татарським наскоку” [4, с. 41], а також застереження князя Острозького, висловлені ним Герасимові Смотрицькому: “Треба щось, ректоре, зробити, щоб бурсаки не буяли і з бурси не викрадалися” [4, с. 42]. Ще однією вражаючою для сучасного читача деталлю є картина безладу, який виник внаслідок крадіжок бурсаків на Миколаївському ярмарку – “Показалося, що шкода була з початку прибільшена, бо лише одного бурсака забито на смерть... В тягу скількох днів не було цілком науки, заки усе привели до ладу. Половина хлопців лежала в шпиталі” [4, с. 43]. Викладач може запропонувати слухачам дослідити питання: “Чи був результат бійки дійсно таким типовим явищем пізнього середньовіччя Східної Європи, що автор намагається применшити значення того випадку розбишництва?”.

Характерною рисою культурного життя будь-якого народу у всі часи, а особливо в добу середньовіччя, є вплив на життя суспільства представників духівництва. Яскраво змальовує цю важливу підвалину суспільного життя А. Чайковський. Вустами батька побратима Сагайдачного Степана Жмайла він “розказував про відносини на Самбірщині, про переслідування православних, про те, що православним не можна ставити церков у середині міста” [4, с. 45]. “Те саме діялось серед вищої православної ієрархії, були єпископи, які навіть не були священиками” [4, с. 42]. З огляду на непросту геополітичну ситуацію в Україні, сьогодні пропонуємо разом зі студентами порівняти роль та місце тогочасного православного духівництва на Правобережжі із аналогічною ситуацією в сучасній Українській Православній Церкві (засилля храмів Московського Патріархату, нездатність духовних отців України владнати питання єдиної помісної православної церкви тощо). Цікавість у допитливих дослідників історії може викликати оцінка, що її дав кошовий Січі архімандритові Єлисею Плетенецькому: “Отець архімандрит – то наш чоловік і розумна голова <...> я знаю, що усе, що робить отець архімандрит, це для нас добре” [4, с. 230]. Доцільним вбачається запитання, чи не вступає в протиріччя така ідеалізація тодішнього патріарха православ'я із враженням головного героя роману від відвідання Києво-Печерської Лаври: “Та велич, яку тут побачив, пригнітила його важким каменем. Почував себе серед того таким малим та слабосильним, що аж страшно стало” [4, с. 231].

У вивченні історії формування кордонів українських земель цікаво обговорити окреслення автором роману вітчизняних теренів України. Студентам-історикам можна запропонувати дати оцінку з точки зору тодішньої геополітичної ситуації таким судженням А. Чайковського: “Запорозька Січ лежала тоді на невеличкім дніпровім острові, Малій Хортиці. Від заходу, від України, обливав її Дніпро...” [4, с. 180], опис походження “другої особи по Смотрицькім” о. Дем'яна Наливайка: “Походив він з Гусятин, де його батько був ремісником. Батька вбив Каліновський, і тоді його три сини перебралися на Україну” [4, с. 43].

Як у студентів, так і в допитливих учнів під час читання роману може виникнути запитання, яке також стане цікавою темою для обговорення: назва основного населення на українських землях того часу (русини? руські? українці?). Герої А. Чайковського означають титульну націю лише одним словом: «“Однакова доля цілого українського народу чи у польського пана, чи у православного вельможі”, – думав собі Конашевич» [4, с. 241], або слова Єлисея Плетенецького: “Київ мусить стати невисихаючим джерелом життя усеї України. Звідси мусить виходити світло сонця України на всю українську землю й ogrівати її, розморозувати серце і душу народу.

Того ми доконаємо, коли переймемося одною ідеєю, і до такого діла подамо собі руки” [4, с. 252].

У світлі сучасної стратегічної ролі України в боротьбі з сучасною мілітаризацією путінської Росії важливою темою для обговорення може стати відповідь головного героя роману на закид польського шляхтича про незадовільний фактор руйнівних морських походів козаків у справі миру Речі Посполитої та Туреччини: “Гадаєш, що Польща спростала би Турції, коли цього не може зробити багата Венеція, цісар римський і угорські князі?” [4, с. 278]. Разом зі слухачами викладач може розібратись, які історичні події міжнародної політики мав на увазі Сагайдачний А. Чайковського, а також провести паралелі між “козацьким фактором” в історичній перспективі та стратегічною роллю України в сучасній Європі, яку, зокрема досліджує офіцер українського війська А. Луценко [3].

Як і кожний справді класичний твір української літератури, роман А. Чайковського закликає до утвердження національної традиції українців. Вустами Петра Конашевича-Сагайдачного А. Чайковський ніби промовляє до сучасних українців: “Я хотів би, щоб наші православні пани не мавпували польських панів, цих зайдів з Речі Посполитої, а навернулися до життя своїх славних предків з княжого періоду, коли то хліборобам жилося як горожанам, а не як рабам” [4, с. 262]. Чи не вступає таке цілком актуальне бачення прогресивного національного будівництва у протиріччя з іншим висловленням головного героя, який на запитання київського шляхтича Аксака щодо мирного співжиття унії та православ’я відповідає “Коли б ми приймали латинство прямо з Риму, а не з Польщі, може би такої небезпеки не було” [4, с. 263]? Пропонуємо обговорити з більш підготовленими студентами-істориками також коментар В. Яременка щодо останньої цитати: “Історично правильна думка, вкладена в уста Сагайдачного, хоча на початку XVII ст. такого розуміння не було” [4, с. 571]. Чи вдається знайти в тогочасних документах свідчення щодо підтвердження або спростування припущення знаного літературознавця?

Як бачимо, твір А. Чайковського разом з тим, що оживляє культурно-історичну картину епохи гетьмана Сагайдачного, піднімає ряд питань, актуальних не лише для методистів-істориків та філологів, а й для політологів, усіх небайдужих до історії та майбутнього розвитку національної ідеї. З огляду на важливість твору для національно-патріотичного виховання, рекомендуємо розглянути можливість для перенесення його зі списку рекомендованих для позакласного читання до переліку основних творів для вивчення в середній школі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Досяк С. Конспект уроку української літератури. Позакласне читання за романом А. Чайковського “Сагайдачний” [Електронний ресурс] / С. Досяк. – Режим доступу : http://switlanadosiak.blogspot.com/p/blog-page_63.html.
2. Лопатюк Ю. Соціально-психологічна характеристика Петра Конашевича Сагайдачного (за романом А. Чайковського “Сагайдачний”) / Ю. Лопатюк // Вісник Запорізького національного університету. Серія : Філологічні науки. – Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2010. – № 2. – С. 181-188.
3. Луценко А. Історичні традиції та сучасні тенденції розвитку геополітичної думки в країнах Заходу / А. Луценко // Воєнна історія. – 2007. – Вип. 4-6. – С. 67-76.
4. Чайковський А. Сагайдачний: історичний роман у 3-х книгах / А. Чайковський / упоряд., авт. передмови та приміт. В. Яременко / – К. : Дніпро, 1989. – 576 с.

REFERENCES

1. Dosiak, S. (2016), "Lesson Synopsis Ukrainian literature. Additional reading the novel by Andriy Tchaikovsky "Sahaidachny", available at: http://switlanadosiak.blogspot.com/p/blog-page_63.html (access date September, 3, 2016).
2. Lopatyuk, A. (2010) "Social-psychological characteristics of Petro Konashevych-Sahaidachnyy (after novel "Sahaidachny" by A. Tchaikovsky)", *Visnyk Zaporizhzhya National University. Philological Sciences*, vol. 2, p. 181-188.
3. Lutsenko, A. (2007) "Historical traditions and modern tendencies of Western countries geopolitical thought development", *Voenna istoriia*, vol. 4-6, pp. 67-76.
4. Tchaikovsky, A., (1989), *Sahaidachnyy [Sahaidachny]*, Dnipro, Kyiv, Ukraine.

УДК 821.161.2

«КОЗАЦЬКОМУ РОДУ НЕМА ПЕРЕВОДУ...» О. ІЛЬЧЕНКА ЯК КОМПОЗИЦІЙНИЙ ВАРІАНТ УКРАЇНСЬКОГО ІСТОРИЧНОГО РОМАНУ

Тихавська Т.О., к. філол. н.
winter_weather@mail.ru

У статті розглянуто специфіку компонування історичного роману "Козацькому роду..." О. Ільченка. З'ясовано, що, незважаючи на стрункість зовнішньої композиції твору (чіткий поділ на пісні), внутрішня композиція через особливості сюжету, нарації, хронотопу, групування персонажів відзначається більшою строкатістю, що є ознакою прийому "очуднення" історії в художньому творі.

Ключові слова: композиція, формозмістові чинники тексту, прийом "очуднення".

«КАЗАЦЬКОМУ РОДУ НЕТ ПЕРЕВОДА...» А. ИЛЬЧЕНКО КАК КОМПОЗИЦИОННЫЙ ВАРИАНТ УКРАИНСКОГО ИСТОРИЧЕСКОГО РОМАНА

Тихавская Т.А.

В статье рассмотрена специфика композиции исторического романа "Козацкому роду ..." А. Ильченко. Выяснено, что, несмотря на стройность внешней композиции произведения (четкое разделение на песни), внутренняя композиция из-за особенностей сюжета, наррации, хронотопа, группировки персонажей отличается большей пестротой, что является признаком приёма "остранения" истории в художественном произведении.

Ключевые слова: композиция, формосодержательные факторы текста, приём "остранения".

O. ILCHENKO'S "NO END TO COSSACKS KIN..." AS THE COMPOSITIONAL VARIANT OF THE UKRAINIAN HISTORICAL NOVEL

Tichavska T.O.

The subject of the article is the compositional specific of O. Ilchenko's novel "No End to Cossacks Kin, or Mamaj and Strange Young Woman" ("Kozatskomu rodu nema perevodu, abo zh Mamaj i Chuzha Molodytsia").

It was found, that Ukrainian historians of literature investigated mainly content components of historical novels. In order to describe more fully a kind of the expressive structure of works of this genre (problematic, images, themes, ideas) literary critics appealed to their composition, focusing on the construction of the plot, which was the subject of study. So the relevance of this work lies in the fact, that the compositional specific of "No End to Cossacks Kin..." investigates by identifying features of the plot and not only, but also of the artistic time and space, system of characters, narration and other formal and content factors.

In Ilchenko's novel "No End to Cossacks Kin..." dominates the labyrinthine scheme of the plot, which shows complex connections based on variety of conflicts between seemingly incompatible characters.